

Jože Koruza

Filozofska fakulteta v Ljubljani

POMEN FRANCETA KIDRIČA V SLOVENSKI LITERARNI VEDI*

Moj prispevek k proslavi stoletnice rojstva enega prvih profesorjev slavistike na naši fakulteti noče biti zgolj slavnostni panegirik in ne more biti izčrpna razprava o problemu, ki ga njegov naslov odpira. Bo le skica, oprta na izjave Franceta Kidriča samega, ki nudijo gradivo za bolj poglobljeno in bolj sistematično analizo njegovih strokovno teoretičnih izhodišč, njihove realizacije in odprtih problemov, ki jih je prepustil v obravnavo svojim strokovnim dedičem.

Domnevam, da sta osebnost in delo Franceta Kidriča zlasti mlajšim rodovom manj znana, kakor bi bilo želeti glede na temeljni pomen njegovih raziskav za kulturno zgodovino Slovencev do leta 1848. Zato naj za uvod navedem najvažnejša dejstva iz njegovega življenjepisa. France Kidrič se je 23. marca 1880 rodil v kmečkem okolju Ratanske vasi pri Rogiški Slatini, po osnovni šoli v domači občini je obiskoval gimnazijo v Mariboru, kjer je maturiral leta 1902. Na dunajski univerzi je najprej en semester študiral pravo, nato pa se prepisal na slavistiko, kjer je leta 1906 promoviral z disertacijo *Revision der glagolitschen Kirchenbücher nach dem Tridentiner Konzil*. Še dve leti je prebil v dunajskem slavističnem seminarju kot bibliotekar, nato pa se je na pobudo kolege Ivana Prijatelja po-tegoval za mesto uradnika v dunajski dvorni biblioteki, ki ga je dobil januarja 1908. Tu se je začelo njegovo načrtno znanstveno delo; po dogovoru s Prijateljem sta se pripravljala za profesorja načrtovane slovenske univerze, kjer naj bi predavala slovensko literarno zgodovino, Kidrič starejša obdobja, Prijatelj pa novejša. V prvi polovici leta 1914 je mogel s štipendijo na študijsko popotovanje v Rusijo, leta 1919 pa se je na dunajski univerzi habilitiral z monografijo *Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert* in bil že novembra 1920 imenovan na ljubljanski univerzi za rednega profesorja zgodovine starejših slovanskih literatur s posebnim ozirom na slovensko, od študijskega leta 1925/26 pa je predaval še primerjalno književnost. V letu 1923/24 je bil rektor univerze. Iz sistematičnega znanstvenega in rednega predavateljskega dela ga je iztrgal okupator leta 1942, ker je bil med najbolj aktivnimi člani osvobodilne fronte na univerzi. Po treh letih zaporov in konfinacije se je vrnil na svoje službeno mesto, ki pa ga zaradi bolezni ni mogel več redno opravljati. Zato se je leta 1948 definitivno poslovil od ljubljanskega slavističnega seminarja in se povsem posvetil organiziranju inštituta za literature na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, kateri je bil predsednik že vsa povojna leta. Iz še vedno živahne znanstvene dejavnosti ga je kmalu po slovesnem praznovanju sedemdesetletnice 11. aprila 1950 iztrgala smrt.

Kidrič je dobil dispozicije za študij slavistike že na mariborski gimnaziji, pri čemer je imel verjetno največ zaslug slavist Fran Vidic, ki je bil njegov razrednik v drugem polletju četrtega razreda in ki se je znal približati dijakom z nekonvencionalnim pedagoškim pristopom, za Kidriča pa se je tudi posebej zavzemal. Študij v dunajskem slavističnem seminarju je dal Kidriču predvsem široke slovanske razglede in temeljito filološko izobraz-

* Članek je besedilo predavanja na spominski prireditvi ob stoletnici rojstva profesorja Franceta Kidriča 24. marca 1980 na PZE za slovenske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.

bo. Ker »Jagič ni trpel prezgodnje in preozke specializacije«,¹ se je tudi Kidrič v času visokošolskih študij ukvarjal z različno problematiko od prvega seminarskega referata o ruskih bylinah v izdaji Rybnikova do doktorske disertacije iz hrvaške protestantske književnosti.

Z žnanstveno publicistiko, usmerjeno pretežno v slovensko literarno zgodovino, je začel Kidrič takoj po promociji, in sicer najprej s kritiko. V Jagičevem seminarju se mu je izostril čut za detajlno filološko analizo, študij iz lastnega zanimanja ga je vse bolj usmerjal v literarno in preko nje tudi v kulturno zgodovino, temperament in takratno stanje slovenske literarne zgodovine sta ga silila v borbena polemičnost, trezen, realističen pogled na svet pa je že v gimnaziji odločal, da so mu bili »bližji naturalisti z Govekarjem na čelu kakor pa nekateri simbolisti«. ² Tako je začel z vse bolj sistematičnim trebljenjem zmot in napak iz slovenskega literarnega zgodovinopisja. Začel je ob Trubarjevem zborniku z načelnim bojem za pravično vrednotenje slovenske protestantske književnosti in nadaljeval z vse bolj nadrobnimi korekturami zmotnih mnenj ob preverjanju virov. Najbolj zanimiv med temi polemičnimi članki je sestavek Pomote in potvare za razne potrebe (1909–1910), predvsem zaradi uvoda, v katerem se je ostro in določno postavil proti dveh negativnima lastnostma tedanjega slovenskega literarnega zgodovinopisja: *šarlatanstvu*, ki ni bilo omejeno le na premalo izšolane ljubitelje, in *strankarskemu potvarjanju dejstev* iz političnih ciljev, ki je bremenilo tudi mnoge strokovnjake.

Za Kidričev nadaljnji razvoj v stroki pa je značilni, kar je zapisal leta 1911 na koncu obširne kritike Grafenauerjeve Zgodovine novejšega slovenskega slovstva:

»Kot olajševalna okoliščina bi se moglo navesti, da se na Slovenskem o nalogi literarne zgodovine sploh in specialno še slovenske vse premalo razpravlja in da manjka še tudi za dobo od Pohlina do Prešerna podrobnih predštudij, odgovarjajočih modernemu pojmovanju literarnozgodovinske stroke . . . Gospod profesor je izšel iz dobre filološke šole ter je že parkrat dokazal, da ume znašati zelo porabne *kamne* za zgradbo literarne zgodovine. Ali ne bi storil bolje, če bi se posvetil predštudijam ter odložil zaenkrat stavbo samo, ki zahteva več kot samo vzdavanje slučajno znesenega gradiva?«³

Kidriču sta se torej v tem času kazali dve temeljni nalogi slovenske literarne zgodovine kot nujen predpogoj za pisanje večjih sintetičnih del, za katere po njegovem stroka še ni dozorela, in sicer *teoretična priprava* na literarnozgodovinsko preučevanje ter *analitično obdelovanje* gradiva in posameznih ključnih problemov. V teoretično pisanje sam ni posegal ne tedaj ne pozneje, razen mimogrede v polemičnih spisih in v intervjujih, pač pa se je očitno skrbno teoretično pripravljajl s študijem del glavnih predstavnikov pozitivizma v literarni vedi. O tem je pozneje izjavil Antonu Ocvirku naslednje:

»Z novimi historičnimi vidiki sem se sicer seznanil že zgodaj, a sem jih postopoma poglabljal s študijem Taina, Pypina, Schererja in nekaterih drugih literarnih zgodovinarjev. Slej ko prej pa mi je bilo že tedaj jasno, da ne sme raziskovalec slovenske literature slepo prevzemati tujih metod, pač pa da jih mora sam dognati in izdelati na osnovi posebnosti in potreb svojega predmeta.«⁴

Pri zadnji izjavi je Kidrič gotovo mislil tako na specifiko starejših obdobj slovstvenega razvoja brez izrazitejšega leposlovja, kakor tudi na posebnosti razvoja posamezne nacionalne književnosti. Da je tega treba upoštevati, se je zavedal Kidrič tudi potem, ko je bil s prevzemom predavanj iz svetovne književnosti prisiljen intenzivneje poseči v primerjalno problematiko. Prav s primerjalnimi študijami se po njegovem pokažejo bistvene posebnosti razvoja posamezne književnosti v pozitivnem in negativnem smislu. To pa kaže, da je primerjalno književnost razumel bolj v tipološkem kakor v genetičnem smislu:

¹ A. Ocvirk, Razgovor s profesorjem Kidričem, LZ 1940, str. 103.

² Tam, str. 102.

³ Fr. Kidrič, Grafenauer, »Zgodovina novejšega slovenskega slovstva« in slovenska kritika (Veda 1911), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 181.

⁴ Ocvirk, n. d., str. 103–104.

»Slovenskemu literarnemu zgodovinarju za starejšo dobo je minimum iz komparativne književnosti ravno tako neobhodno potreben kakor vsakemu drugemu, ako noče, da mu pojavi njegove književnosti ostanejo v zraku. Le oni, ki so mu znane faze in gibala v evropski literarni produkciji, bo razumel, kaj je pomenila za slovensko literaturo izguba lastne, jezikovno homogene države z lastnim dvorom in plemstvom, v čem je treba iskati literarni pomen reformacije in protireformacije, kaj so elementi preporoda, kaj tvori ceno Prešernovo.«⁵

S takšnim pojmovanjem literarne zgodovine je bil sicer Kidrič v času razcveta francoske primerjalne šole zastarel, hkrati pa zanimiv za naš čas, ko se znova postavljajo tipološka vprašanja v ospredje primerjalnih raziskav.

Če se s teoretičnimi problemi Kidrič ni ukvarjal publicistično, pa je za nekaj časa usmerjal lastno literarnozgodovinsko raziskovanje izključno v smeri »predštudij«. V to skupino bi sodila tudi vrsta kritičnih in polemičnih spisov, ki so prinašali dosti novega gradiva in zastavljali nove probleme. Mimo kritično pogojenih člankov pa je nastajala tudi vrsta drobnih in večjih razprav, omejenih na posamezne probleme ali na novo gradivo, med katerimi so tudi Paberki o Vrazu (1910), Paberki o Korytku in dobi njegovega delovanja v Ljubljani (1910), Korespondenca med Prešernom in Vrazom (1911), Francosko-ilirska loža prijateljev kralja rimskega in Napoleona v Ljubljani (1914) in Ivan Ungnad v prognanstvu (1918–20). Končno lahko med take »kamne« za bodočo zgradbo moderne slovenske literarne zgodovine starejših obdobj prištejemo tudi habilitacijsko razpravo o Trubarjevi Cerkovni ordningi, saj obravnava eno samo knjigo. Ker pa obravnava eno ključnih del slovenske protestantske književnosti in ker je metodološki pristop monografsko izčrpen, predstavlja knjiga novo kvaliteto v Kidričevi znanstveni publicistiki in uvod v sintetične razprave, v kakršne je bil Kidrič kot univerzitetni profesor prisiljen tudi od zunaj. Kidričev prvi monografski poskus, v katerem je spojil filološko analizo s pozitivističnim literarnozgodovinskim postavljanjem in razreševanjem problemov, je slovenska znanstvena kritika sprejela s polnim priznanjem. Ivan Prijatelj je v svoji kritiki med drugim zapisal:

»Pričujoča monografija predstavlja prvi njegov večji koncept, s katerim je dokazal, da zna nad skrbno analitično uredjenimi, pretehtanimi in razvrščenimi podrobnostmi razpeti s krepko roko vzbočeno sintetično streho . . . Značilno za dr. Kidriča pri tem početju je najvestnejše tehtanje vseh podatkov, prodiranje do dna vsem, tudi stranskim vidikom, odpirajočim se mu tekom izsledovanja, a zraven odklanjanje vsakih zastranitev z glavne poti . . .⁶

Še bolj afirmativna je bila sodba lingvистa Frana Ramovša, ki je v zaključnem delu obširnega in podrobnega pretresa Kidričeve knjige zapisal:

»Kidričevo delo je nad vse vestno in odgovarja na vsa prašanja, ki jih le more zastaviti Cerkovna Ordninga. Že po njegovih prejšnjih razpravah je človek videl v Kidriču izbornega poznavatelja slovenske protestantske dobe in to novo delo povsem potrjuje. Domač je v slovenskih protestantskih tekstih in korespondenci, v občini in domači kulturni zgodovini ter večš filološkega raziskavanja. Njegovo delo je prvo strogo znanstveno delo na polju slovenske literarne zgodovine starejše dobe; epohalno je po svoji vsebini in po svoji metodi.«⁷

Z nastopom službe univerzitetnega profesorja v Ljubljani je Kidrič v nekaj letih izpopolnil svojo znanstveno metodologijo in izčistil načelne poglede na literarno zgodovino, tako da

⁵ Fr. Kidrič, O literarni zgodovini (LZ 1927), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 294.

⁶ I. Prijatelj, Slavica, ČJKZ 1920, str. 114.

⁷ Fr. Ramovš, LZ 1919, str. 503.

so poslej njegove priložnostne načelne izjave v medsebojnem skladu in da se iz njih da izluščiti obrise sistema. Temelj tega sistema je bila izčrpna bibliografija. V nekem raziskovalnem programu je zapisal:

»Po stari preskušeni metodi sem si hotel najprej sestaviti bibliografijo literature . . . , da potem spise v kronološki zapovrstnosti podrobneje preučim ter si ustvarim sodbo o razvoju problemov Polagoma so se mi luščila iz kaosa vprašanja, ki bi po moji sodbi morala dobiti odgovor.«⁸

Torej prvo bibliografija, ki je temelj nadaljnjemu delu literarnega znanstvenika. Kidrič si je tekom let napravil izčrpno bibliografijo o vseh obdobjih slovenske literature, ki jih je preučeval, in jo izpopolnjeval vse do kraja. Iz nje so imeli za znanstveno delo prednost viri, saj »pritiče znanstveniku«, da je »v svojih sodbah neodvisen od informacij drugih«. ⁹ Tam, kjer je bilo v slovenski literarnozgodovinski in bibliografski publicistiki največ nejasnosti in netočnosti, je takšne svoje raziskave prve stopnje tudi publiciral, tako Bibliografski uvod v zgodovino reformacijske književnosti pri južnih Slovanih v XVI. veku (1927) kot skripta in Opombe k protiref. (katol.) dobi v zgodovini slovenskega pismenstva (1921/22). Drugo stopnjo dela je, kakor sledi iz zgornjega citata, predstavljala kritika literature in postavljanje vprašanj. Na tej stopnji je nastalo tudi več publikacij. Nadaljevanje kritične presoje in zavračanje nekaterih trditev predhodnikov po vzorcu Pomot in potvar za razne potrebe predstavlja zlasti članek Tomaž Markawitsch, Joh. Ernst Philipp Christian Ludwig Liscov ter ilirsko gledališče 1705–15, ozir. ljubljansko 1735 (1926). Drugačen tip predstavlja kritičen pretres biografskega gradiva, za katerega zgled nam more služiti Ogrodje za biografijo Primoža Trubarja (1923), spet drugačnega tehtanje gradiva za fiziognomijo nekega obdobja, kakršni sta zlasti razpravi Razvojna linija slovenskega preporoda v prvih razdobjih (1929) in Dobrovský in slov. preporod njegove dobe (1930). Ti dve razpravi pa se dvigata že na drugačno stopnjo, ki bi jo lahko označili za tretjo fazo znanstvenega dela, prehod od analize v sintezo. Tega predstavljajo tudi Kidričeve biografske razprave v strokovnih revijah in članki za Slovenski biografski leksikon. Za to fazo Kidričevega znanstvenega dela je značilen postopek, ki ga je sam imenoval »sumiranje«. To ni bila hipna domislica, marveč trdno prepričanje, da prava in objektivna literarnozgodovinska sodba lahko nastane le na osnovi kritičnega tehtanja dejstev glede na njihovo verodostojnost in glede na odnose z drugimi dejstvi. Pri tem se je Kidrič vsekozi ostro postavljajl po robu metodi, ki je v virih in literaturi iskala le potrdil za apriorno postavljeno tezo. Prvič je Kidrič določno formuliral stališče do tega vprašanja v polemiki z Josipom Puntarjem leta 1928:

»Vsako namigavanje o moji apriornosti je gola nesmiselnost. Ta znanstveni problem zame ni bil niti prvi niti edini, pač pa od početka eden izmed onih, za kakršne mora imeti znanstvenik zelo enostavno formulo: išči komponente, napravi črto in napiši sodbo, ki se ti po pretresu vseh momentov zdi pravilna.«¹⁰

Podobno vodilo je zapisal tudi sedem let pozneje v polemiki z Ivanom Grafenauerjem:

»Vse to sem napisal samo kot literarni in kulturni zgodovinar, ki beleži sumande, napravi črto in mirno čaka, kaj pokaže račun. Ker se ne čutim na nobeno stran vezanega, mi je čisto vseeno, koga postavi vsota v lepšo luč: duhovnika ali laika, vernika ali skeptika, katolika ali protestanta.«¹¹

⁸ Fr. Kidrič, Ob zgodovinpisju Rogaške Slatine; A. Režek, Iz prošlosti vrela mineralnih voda Rogaške slatine, Rogaška Slatina 1937, str. 4.

⁹ Kidrič, O literarni zgodovini, str. 293.

¹⁰ Fr. Kidrič, Pomenki II, Evropski okvir za arhitektoniko in Puntarjeva bramba (LZ 1928), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 158.

¹¹ Fr. Kidrič, »Stoletja beležk brez literarne tradicije« v slovenski literarni zgodovini (LZ 1935), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 192.

In še bolj strnjeno pet let za tem v intervjuju z Antonom Ocvirkom, torej zunaj polemičnega konteksta:

»Od svetovnega nazora si nisem nikoli dal diktirati nobene sodbe o zgodovinskem dogajanju. Sovražim postopek, ki napiše najprej vsoto, napravi črto in potem šele išče komponent in dokazov.«¹²

Četrto in najvišjo fazo Kidričeve literarnozgodovinske metodologije predstavlja sinteza, za katero je v citirani kritiki Grafenaurjevega poskusa postavil zahtevne kriterije. Sam se je je lotil šele skoraj dve desetletji pozneje, potem ko je imel za seboj že deset let sistematičnih priprav. Formuliral jo je za obdobja do Vodnikove in Zoisove smrti od leta 1929 do 1938; tako je nastala obsežna in temeljita Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti. Zadnje obdobje svojega raziskovalnega področja, to je po njegovi terminologiji drugo fazo slovenskega preporoda, ni uspel obdelati na enak način, čeprav je prvotni načrt zgodovine obsegal to dobo. Približen ekvivalent temu neuresničenemu načrtu predstavlja (tudi nedokončana) monografija o Francetu Prešernu, ki podaja tudi družbeni in kulturni okvir njegove biografije.

Osrednji problem te faze znanstvenega dela je periodizacija. O njej je Kidrič dal med manj določnimi tudi tole izjavo:

»Ob iskanju oznak za posamezna razdobja v slovenski literarni zgodovini se vprašam, kaj so pisci s slovenskim pisanjem hoteli doseči in kako so svojo namero sami imenovali. A ko vrednotim delo v razdobjih do srede 18. stoletja, v katerih se je slovenski pisalo samo iz ozirov na potrebe cerkve, me muči problem, ali je doba dozorila vse tiste kali za slovensko literarno obravnavo, ki so bile podzavestno v vodilni ideji in ki so se vsakomur, kdor je koristi cerkve prav pojmoval, tako rekoč vsiljevale. In če ugotovim, da mnogo takih kali ni rodilo sadov, se vprašam, zakaj jih ni, kakor iščem vzrokov tudi v obratnem primeru.«¹³

Za takšne vrste periodizacije pa niso zadoščale izrazito literarnozgodovinske raziskave, treba je bilo pritegniti tudi celo vrsto sorodnih zgodovinskih panog, da bi se pokazala celovita kulturnozgodovinska podoba posameznih obdobj in preko njih »razvojna linija«, ki je bila za Kidriča pomemben problem. Kako si je zamišljal razmerje med literarno zgodovino in tako pojmovanimi njenimi pomožnimi vedami, nam deloma ilustrira stavek:

»Poseganje v področja politične, socialne in kulturne zgodovine je pri oblikovanju odgovorov na ta in slična vprašanja neizogibno, a pri literarnem zgodovinarju, ki se hoče osredotočiti, da skozi prizmo svoje stroke gleda in po vidikih njenih potreb ocenjuje, bodo dotični odstavki dobili obliko, ki bo v skladu s to koncentracijo.«¹⁴

France Kidrič je torej v slovensko literarno zgodovino uvedel brezkompromisno kritičnost in objektivnost presojanja, zahtevo po strogi znanstvenosti metodologije ter mnogostransko razčlenjeno in za marsikatero drugačno pobudo odprto pozitivistično doktrino. Z načrtno zasnovanim in dosledno izvajanim delom na zamejenem, a kljub temu zelo širokem znanstvenem področju je dal vrsto razprav temeljnega pomena. Večina teh razprav, doslej raztresenih po strokovnem časopisju, je zdaj zbrana v treh zvezkih Izbranih spisov, ki jih je uredil in s komentarjem opremil Darko Dolinar (Lj. 1978). Najvišji rezultat njegovega znanstvenega dela pa predstavlja Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti in prvi del monografije o Prešernu. Ti dve deli dajeta po svoji monumentalnosti in temeljitosti vtis dokončne razrešitve problematike obravnavanih obdobj. Seveda je takšna definitivnost na področju literarne zgodovine kakor tudi drugih

¹² Ocvirk, n. d., str. 106.

¹³ Kidrič, »Stoletja beležk...«, str. 192.

¹⁴ Kidrič, O literarni zgodovini, str. 289.

družbenih ved relativna. Razvoj stroke v zadnjih desetletjih je z novim gradivom in novimi analizami izpodkopal marsikatero Kidričevo tezo. Nove literarnozgodovinske metode, ki pojmujejo literaturo kot bolj ali manj avtohton fenomen, so premaknile raziskovalno pozornost vsaj deloma drugam, kakor jo je usmerjal Kidrič. To pač terja nujnost normalnega razvoja vede, ki noče stagnirati. Toda vsaj po dveh stvareh je Kidričevo delo dandanašnji prav tako aktualno kakor v času, ko je nastajalo, in bo aktualno tudi v bodoče, v kolikor bo literarna zgodovina hotela ostati znanstvena disciplina. Prva stvar je resnost in sistematičnost znanstvenega postopka, ki temelji na kritično preverjenem gradivu in brezkompromisno teži po objektivni resnici. Nič manj pa ni pomembno gradivo samo, ki ga je zbral in kritično pretresel France Kidrič in brez katerega bi bile tudi nove teze in hipoteze zgradbe na pesku.

V Kidričevem delu pa so tudi premnogi nastavki in zasnove, ki jih sam ni izkoristil ali pa se jim je iz načelnih razlogov svojega znanstvenega prepričanja celo izognil. Najbolj viden fenomen, ki se zdi, da ga je Kidrič črtal iz evidence ali vsaj domene literarnega zgodovinarja, a je vendar literarni fenomen, je ustno slovstvo oziroma njegova folklorizirana ostalina. Vendar Kidrič pritegnitvi tega fenomena v literarno zgodovino ni bil tako naspnoten, kakor bi se na prvi pogled dozdevalo. Na opozorilo kritike je v drugo izdajo prvega snopiča svoje literarne zgodovine vnesel odstavek o obstoju ustnega slovstva v srednjem veku. V intervjuju z Ocvirkom pa je odkrito pozdravil »študij zgodovine narodne pesmi, ki ga v zadnjem času tako uspešno goji prof. Grafenauer«, in si želel njegovega nadaljevanja.¹⁵

Med pozneje izkoriščene pobude bi mogli šteti zlasti Kidričev načrt, kako bi naj se razvrstila snov v posameznih obdobjih sintetičnega literarnozgodovinskega dela, da bi se pisec izognil biografski deskriptivnosti starih učbenikov:

»Čudim se, da izmed piscev celotnih naših literarnih zgodovin še noben ni prišel na idejo, kako lahko in umestno se izogneš nizanju balastnih biografskih podrobnosti. Za vsako razdobje sta potrebni v ta namen samo dve posebni poglavji: poglavje o ustvarjanju literarnih središč, kjer moreš govoriti tudi o šolstvu in raznih drugih institucijah, ki so sposobne, da vplivajo na porast literarnega zanimanja, in poglavje o literarnih osebnostih dotične dobe.«¹⁶

V Zgodovini slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti je Kidrič ubral drugačno pot, kakor jo je tu načrtal. Pač pa se zdi, da je zamisel, dopolnjena po novejših metodoloških izhodiščih, zaživela v Pogačnikovi in Zdravčevi Zgodovini slovenskega slovstva (Mrb. 1968–1972) z druženjem poglavij v okviru posameznih obdobj na skupini »Čas in prostor« in »Beseda in ustvarjalec«. Takšnih ali drugačnih pobud je v Kidričevem delu raztresenih še več. Treba jih je le odkriti in uresničiti, seveda v skladu s sodobnimi zahtevami stroke. In kolikor več bo takšnih pobud uresničenih, toliko bolj bo rasel »nadžasovni« pomen Kidričevega znanstvenega dela.

¹⁵ Ocvirk, n. d., str. 107.

¹⁶ Kidrič, O literarni zgodovini, str. 287.